ISSN 2518-1726 (Online), ISSN 1991-346X (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ

ХАБАРЛАРЫ

ИЗВЕСТИЯ

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН» NEWS OF THE NATIONAL ACADEMY

OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF PHYSICS AND MATHEMATICS

1 (353)

JANUARY – MARCH 2025

PUBLISHED SINCE JANUARY 1963 PUBLISHED 4 TIMES A YEAR

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:

МҰТАНОВ Ғалымқайыр Мұтанұлы, техника ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒК «Ақпараттық және есептеу технологиялары институты» бас директорының м.а. (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6506682964, https://www.webofscience.com/ wos/author/record/1423665

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

КАЛИМОЛДАЕВ Мақсат Нұрәділұлы, (бас редактордың орынбасары), физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒК «Ақпараттық және есептеу технологиялары институты» бас директорының кеңесшісі, зертхана меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=56153126500, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2428551

МАМЫРБАЕВ Өркен Жұмажанұлы (ғалым хатшы), Ақпараттық жүйелер саласындағы техника ғылымдарының (PhD) докторы, ҚР ҒЖБМ ҒК «Ақпараттық және есептеу технологиялары институты» директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=55967630400, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1774027

БАЙГУНЧЕКОВ Жұмаділ Жаңабайұлы, техника ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Кибернетика және ақпараттық технологиялар институты, Қолданбалы механика және инженерлік графика кафедрасы, Сәтбаев университеті (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=6506823633, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1923423

ВОЙЧИК Вальдемар, техника ғылымдарының докторы (физ-мат), Люблин технологиялық университетінің профессоры (Люблин, Польша), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7005121594, https://www.webofscience.com/wos/author/record/678586

СМОЛАРЖ Анджей, Люблин политехникалық университетінің электроника факультетінің доценті (Люблин, Польша), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56249263000, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1268523

КЕЙЛАН Әлімхан, техника ғылымдарының докторы, профессор (ғылым докторы (Жапония)), ҚР ҒЖБМ FK «Ақпараттық және есептеу технологиялары институтының» бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=8701101900, https://www.webofscience.com/wos/ author/record/1436451

ХАЙРОВА Нина, техника ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҒЖБМ ҒК «Ақпараттық және есептеу технологиялары институтының» бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/ authid/detail.uri?authorId=37461441200, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1768515

ОТМАН Мохаммед, PhD, Информатика, Коммуникациялық технологиялар және желілер кафедрасының профессоры, Путра университеті Малайзия (Селангор, Малайзия), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=56036884700, https://www.webofscience.com/wos/author/record/747649

HЫСАНБАЕВА Сауле Еркебұланқызы, техника ғылымдарының докторы, доцент, ҚР ҒЖБМ ҒК «Ақпараттық және есептеу технологиялары институтының» аға ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55453992600, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/3802041

БИЯШЕВ Рустам Гакашевич, техника ғылымдарының докторы, профессор, Информатика және басқару мәселелері институты директорының орынбасары, Ақпараттық қауіпсіздік зертханасының меңгерушісі (Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6603642864, https://www.webofscience.com/ wos/author/record/3802016

КАПАЛОВА Нұрсұлу Алдажарқызы, техника ғылымдарының кандидаты, ҚР ҒЖБМ ҒК «Ақпараттық және есептеу технологиялары институты», Киберқауіпсіздік зертханасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191242124,

КОВАЛЕВ Александр Михайлович, физика-математика ғылымдарының докторы, Украина Ұлттық ғылым академиясының академигі, Қолданбалы математика және механика институты (Донецк, Украина), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7202799321, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/38481396

МИХАЛЕВИЧ Александр Александрович, техника ғылымдарының докторы, профессор, Беларусь Ұлттық Ғылым академиясының академигі (Минск, Беларусь), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=7004159952, https://www.webofscience.com/wos/author/record/46249977

ТИГИНЯНУ Ион Михайлович, физика-математика ғылымдарының докторы, академик, Молдова Ғылым Академиясының президенті, Молдова техникалық университеті (Кишинев, Молдова), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=7006315935, https://www.webofscience.com/wos/author/record/524462

«ҚР ҰҒА Хабарлары. Физика-математика сериясы».

ISSN 2518-1726 (Online),

ISSN 1991-346X (Print)

Меншіктеуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы).

Ақпарат агенттігінің мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттігін және желілік басылымды қайта есепке қою туралы ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі «Ақпарат комитеті» Республикалық мемлекеттік мекемесі 28.02.2025 ж. берген №КZ20VPY00113741 Куәлік.

Тақырыптық бағыты: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

Қазіргі уақытта: «ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» бағыты бойынша ҚР БҒМ БҒСБК ұсынған журналдар тізіміне енді.

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

http://www.physico-mathematical.kz/index.php/en/

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МУТАНОВ Галимкаир Мутанович, доктор технических наук, профессор, академик НАН РК, и.о. генерального директора «Института информационных и вычислительных технологий» КН МНВО РК (Алматы, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6506682964, https://www.webofscience.com/wos/author/record/142 3665

Редакционная коллегия:

КАЛИМОЛДАЕВ Максат Нурадилович, (заместитель главного редактора), доктор физико-математических наук, профессор, академик НАН РК, советник генерального директора «Института информационных и вычислительных технологий» КН МНВО РК, заведующий лабораторией (Алматы, Казахстан), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=56153126500, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2428551

МАМЫРБАЕВ Оркен Жумажанович, (ученый секретарь), доктор философии (PhD) по специальности «Информационные системы», заместитель директора по науке РГП «Институт информационных и вычислительных технологий» Комитета науки МНВО РК (Алматы, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/ detail.uri?authorId=55967630400, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1774027

БАЙГУНЧЕКОВ Жумадил Жанабаевич, доктор технических наук, профессор, академик НАН РК, Институт кибернетики и информационных технологий, кафедра прикладной механики и инженерной графики, Университет Сатпаева (Алматы, Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6506823633, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1923423

ВОЙЧИК Вальдемар, доктор технических наук (физ.-мат.), профессор Люблинского технологического университета (Люблин, Польша), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7005121594, https://www.webofscience.com/wos/author/record/678586

СМОЛАРЖ Анджей, доцент факультета электроники Люблинского политехнического университета (Люблин, Польша), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56249263000, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1268523

КЕЙЛАН Алимхан, доктор технических наук, профессор (Doctor of science (Japan)), главный научный сотрудник РГП «Института информационных и вычислительных технологий» КН МНВО РК (Алматы, Kasaxcran), https:// www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=8701101900, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1436451

ХАЙРОВА Нина, доктор технических наук, профессор, главный научный сотрудник РГП «Института информационных и вычислительных технологий» КН МНВО РК (Алматы, Казахстан), https://www.scopus.com/ authid/detail.uri?authorId=37461441200, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1768515

ОТМАН Мохамед, доктор философии, профессор компьютерных наук, Департамент коммуникационных технологий и сетей, Университет Путра Малайзия (Селангор, Малайзия), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=56036884700, https://www.webofscience.com/wos/author/record/747649

HbICAHБAEBA Cayле Еркебулановна, доктор технических наук, доцент, старший научный сотрудник РГП «Института информационных и вычислительных технологий» КН МНВО РК (Алматы, Kasaxcrah), https://www. scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55453992600, https://www.webofscience.com/wos/author/record/3802041

БИЯШЕВ Рустам Гакашевич, доктор технических наук, профессор, заместитель директора Института проблем информатики и управления, заведующий лабораторией информационной безопасности (Казахстан), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6603642864, https://www.webofscience.com/wos/author/record/3802016

КАПАЛОВА Нурсулу Алдажаровна, кандидат технических наук, заведующий лабораторией кибербезопасности РГП «Института информационных и вычислительных технологий» КН МНВО РК (Алматы, Kasaxcrah), https:// www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191242124,

КОВАЛЕВ Александр Михайлович, доктор физико-математических наук, академик НАН Украины, Институт прикладной математики и механики (Донецк, Украина), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=7202799321, https://www.webofscience.com/wos/author/record/38481396

МИХАЛЕВИЧ Александр Александрович, доктор технических наук, профессор, академик НАН Беларуси (Минск, Беларусь), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7004159952, https://www.webofscience.com/ wos/author/record/46249977

ТИГИНЯНУ Ион Михайлович, доктор физико-математических наук, академик, президент Академии наук Молдовы, Технический университет Молдовы (Кишинев, Молдова), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=7006315935, https://www.webofscience.com/wos/author/record/524462

«Известия НАН РК. Серия физико-математическая». ISSN 2518-1726 (Online), ISSN 1001-2467 (Deine),

ISSN 1991-346X (Print)

Собственник: Республиканское общественное объединение «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на переучет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания № КZ20VPY00113741. Дата выдачи 28.02.2025

Тематическая направленность: информационно-коммуникационные технологии.

В настоящее время: вошел в список журналов, рекомендованных КОКСНВО МНВО РК по направлению «информационно-коммуникационные технологии».

Периодичность: 4 раза в год.

Адрес редакции: 050010, е. Алматы, ул. Шевченко, 28, оф. 219, тел.: 272-13-19 http://www.physico-mathematical.kz/index.php/en/

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2025

CHIEF EDITOR:

MUTANOV Galimkair Mutanovich, doctor of technical sciences, professor, academician of NAS RK, acting General Director of the Institute of Information and Computing Technologies CS MES RK (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6506682964, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/1423665

EDITORIAL BOARD:

KALIMOLDAYEV Maksat Nuradilovich, (Deputy Editor-in-Chief), Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Advisor to the General Director of the Institute of Information and Computing Technologies of the CS MES RK, Head of the Laboratory (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=56153126500, https://www.webofscience.com/wos/author/record/2428551

Mamyrbaev Orken Zhumazhanovich, (Academic Secretary), PhD in Information Systems, Deputy Director for Science of the Institute of Information and Computing Technologies CS MES RK (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55967630400, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/1774027

BAIGUNCHEKOV Zhumadil Zhanabaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Institute of Cybernetics and Information Technologies, Department of Applied Mechanics and Engineering Graphics, Satbayev University (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=6506823633, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1923423

WOICIK Waldemar, Doctor of Technical Sciences (Phys.-Math.), Professor of the Lublin University of Technology (Lublin, Poland), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7005121594, https://www. webofscience.com/wos/author/record/678586

SMOLARJ Andrej, Associate Professor Faculty of Electronics, Lublin polytechnic university (Lublin, Poland), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56249263000, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/1268523

KEILAN Alimkhan, Doctor of Technical Sciences, Professor (Doctor of science (Japan)), chief researcher of Institute of Information and Computational Technologies CS MES RK (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=8701101900, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1436451

KHAIROVA Nina, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Institute of Information and Computational Technologies CS MES RK (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=37461441200, https://www.webofscience.com/wos/author/record/1768515

OTMAN Mohamed, PhD, Professor of Computer Science Department of Communication Technology and Networks, Putra University Malaysia (Selangor, Malaysia), https://www.scopus.com/authid/detail. uri?authorId=56036884700, https://www.webofscience.com/wos/author/record/747649

NYSANBAYEVA Saule Yerkebulanovna, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher of the Institute of Information and Computing Technologies CS MES RK (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55453992600, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/3802041

BIYASHEV Rustam Gakashevich, doctor of technical sciences, professor, Deputy Director of the Institute for Informatics and Management Problems, Head of the Information Security Laboratory (Kazakhstan), https://www. scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6603642864, https://www.webofscience.com/wos/author/record/3802016 KAPALOVA Nursulu Aldazharovna, Candidate of Technical Sciences, Head of the Laboratory cybersecurity, Institute of Information and Computing Technologies CS MES RK (Almaty, Kazakhstan), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=57191242124,

KOVALYOV Alexander Mikhailovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Applied Mathematics and Mechanics (Donetsk, Ukraine), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7202799321, https://www.webofscience.com/wos/author/ record/38481396

MIKHALEVICH Alexander Alexandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Belarus (Minsk, Belarus), https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=7004159952, https://www.webofscience.com/wos/author/record/46249977

TIGHINEANU Ion Mihailovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Academician, President of the Academy of Sciences of Moldova, Technical University of Moldova (Chisinau, Moldova), https://www.scopus. com/authid/detail.uri?authorId=7006315935. https://www.webofscience.com/wos/author/record/524462

News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of Physics and Mathematics ISSN 2518-1726 (Online), ISSN 1991-346X (Print)

Owner: RPA «National Ácademy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty).

Certificate No. KZ20VPY00113741 on the re-registration of the periodical printed and online publication of the information agency, issued on 28.02.2025 by the Republican State Institution «Information Committee» of the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan

Subject area: information and communication technologies.

Currently: included in the list of journals recommended by the CCSES MSHE RK in the direction of «Information and communication technologies».

Periodicity: 4 times a year.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, Almaty, 050010, tel. 272-13-19 http://www.physico-mathematical.kz/index.php/en/

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2025

NEWS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCESOF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN PHYSICO-MATHEMATICAL SERIES ISSN 1991-346X Volume 1. Namber 353 (2025). 136–150

https://doi.org/10.32014/2025.2518-1726.330

МРНТИ: 89.25.21 УДК: 621.01

K.S. Ivanov¹, D.T. Tulekenova^{2*}, 2025.

^{1,2}Almaty University of Power Engineering and Telecommunications named after G. Daukeev, Almaty, Kazakhstan; ²Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan. E-mail: dana_tul@mail.ru

ENSURING THE DETERMINABILITY OF MOTION OF AN ADAPTIVE SPACECRAFT DRIVE BY INTRODUCING AN ADDITIONAL VELOCITY CONSTRAINT FORCE

Konstantin Samsonovich Ivanov – professor, doctor of technical sciences, Almaty University of Power Engineering and Telecommunications named after G. Daukeev, Almaty, Kazakhstan, E-mail: ivanovgreek@mail.ru, https://orcid.org/0000-0002-3750-8081;

Dana Toleubekovna Tulekenova – senior lector, master of natural sciences, Almaty University of Power Engineering and Telecommunications named after G. Daukeev, Almaty, Kazakhstan, E-mail: dana_tul@mail.ru, https://orcid.org/0000-0002-9509-4331.

Abstract: The adaptive drive of a docking mechanism is a critical component in automatic docking systems, widely used in spacecraft, marine vessels, and industrial robots. The primary goal of developing such a drive is to ensure precise and reliable connections between two objects under variable external conditions and within limited maneuvering space.

The reliable adaptation of a two-movable self-regulating mechanical drive consists in self-adaptability to an external load balancing friction clutch, which ensures the connection of the friction moment with the relative angular velocity. Recent studies of the interaction of force and kinematic parameters, reported at a Symposium dedicated to the 60th anniversary of the MMT journal, have opened up the possibility of creating an additional connection without losing the degree of freedom. Such a connection can be obtained by replacing the action of the above reaction with the action of the friction moment in the hinge of the intermediate link. The friction moment creates a force connection, which is taken into account in the equilibrium condition, and the friction joint retains relative mobility. The obtained equilibrium conditions ensure the definiteness of motion and the ability of selfregulation in the form of an inversely proportional dependence of the speed of the output link depending on the variable external load. The described method makes it possible to create a fundamentally new class of self-regulating mechanisms in all branches of technology.

The developed mathematical model of the existing central-type docking mechanism can be used for an adaptive drive docking mechanism by using the above simplifications of the changes. The paper briefly formulates the basics of the theory of power adaptation of a gear drive and develops a prototype of an adaptive drive for the docking mechanism of a spacecraft.

Key words: self-regulating transmission, planetary mechanism, force adaptation, mathematical model, design, simulation

К.С. Иванов¹, Д.Т. Тулекенова^{2*}, 2025.

^{1,2} F. Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті, Алматы, Қазақстан;

²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан. E-mail: dana_tul@mail.ru

ЖЫЛДАМДЫҚ БАЙЛАНЫСЫНЫҢ ҚОСЫМША КҮШІН ЕНГІЗУ АРҚЫЛЫ ҒАРЫШ АППАРАТЫНЫҢ БЕЙІМДЕЛГЕН ЖЕТЕК ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АЙҚЫНДЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Константин Самсонович Иванов – профессор, техника ғылымдарының докторы, F. Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті, Алматы, Қазақстан, E-mail: ivanovgreek@mail.ru, https://orcid.org/0000-0002-3750-8081;

Дана Толеубековна Тулекенова – аға оқытушы, жаратылыстану ғылымдарының магистрі, F. Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті, Алматы, Қазақстан, E-mail: dana_tul@mail.ru, https://orcid.org/0000-0002-9509-4331.

Аннотация: Қондыру механизмінің бейімделген жетегі ғарыш аппараттарында, теңіз кемелерінде және өнеркәсіптік роботтарда кеңінен қолданылатын автоматты қондыру жүйелерінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мұндай жетекті дамытудың негізгі мақсаты – сыртқы жағдайларға бейімделетін және маневр жасау үшін шектеулі кеңістікте екі нысанның дәл және сенімді байланысын қамтамасыз ету.

Екі дәрежелі өзін-өзі реттейтін механикалық жетектің сенімді бейімделуі үйкеліс моментінің салыстырмалы бұрыштық жылдамдықпен байланысын қамтамасыз ететін жүктемені теңестіретін сыртқы үйкеліс муфтасына өзінөзі реттеу болып табылады. ММТ журналының 60 жылдығына арналған Симпозиумда баяндалған күш пен кинематикалық параметрлердің өзара әрекеттесуі туралы соңғы зерттеулер еркіндік дәрежесін жоғалтпай қосымша байланыс орнатуға мүмкіндік берді. Мұндай байланысты жоғарыда аталған реакцияның әрекетін аралық буынның топсасындағы үйкеліс моментінің әсерімен алмастыру арқылы алуға болады. Үйкеліс моменті тепе-теңдік жағдайында ескерілетін күш байланысын тудырады, ал үйкеліс буыны салыстырмалы қозғалғыштығын сақтайды. Алынған тепе-теңдік шарттары қозғалыстың анықтығын және ауыспалы сыртқы жүктемеге байланысты шығыс байланысының жылдамдығының кері пропорционалды тәуелділігі түрінде өзін-өзі реттеу қабілетін қамтамасыз етеді. Сипатталған әдіс технологияның барлық салаларында өзін-өзі реттейтін механизмдердің түбегейлі жаңа класын құруға мүмкіндік береді.

Қолданыстағы орталық типті қондыру механизмінің математикалық моделін жоғарыда келтірілген өзгертулерді жеңілдету арқылы бейімделген жетекті қондыру механизмі үшін пайдалануға болады. Мақалада беріліс вариаторының күштік бейімделу теориясының негіздері қысқаша сипатталған және ғарыш аппаратының қондыру механизмі үшін бейімделген жетектің прототипі жасалған.

Түйін сөздер: бейімделген тісті жетек, күштік бейімделу, планетарлық тісті механизм, математикалық моделі, жобалау, моделдеу.

К.С. Иванов¹, Д.Т. Тулекенова^{2*}, 2025.

^{1,2}Алматинский университет энергетики и связи имени Г. Даукеева,

Алматы, Казахстан;

²Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан. E-mail: dana_tul@mail.ru

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОПРЕДЕЛИМОСТИ ДВИЖЕНИЯ АДАПТИВНОГО ПРИВОДА КОСМИЧЕСКОГО АППАРАТА С ПОМОЩЬЮ ВВЕДЕНИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИЛЫ СКОРОСТНОЙ СВЯЗИ

Константин Самсонович Иванов – профессор, доктор технических наук, Алматинский университет энергетики и связи, Алматы, Казахстан, E-mail: ivanovgreek@mail.ru, https://orcid. org/0000-0002-3750-8081;

Дана Толеубековна Тулекенова – старший преподаватель, магистр естественных наук, Алматинский университет энергетики и связи, Алматы, Казахстан, E-mail: dana_tul@mail.ru, https://orcid.org/0000-0002-9509-4331.

Аннотация. Адаптивный привод стыковочного механизма является важнейшим компонентом систем автоматической стыковки, широко используемых в космических аппаратах, морских судах и промышленных роботах. Основная цель разработки такого привода – обеспечить точное и надежное соединение двух объектов в изменяющихся внешних условиях и в ограниченном пространстве для маневрирования.

Надежная адаптация двухподвижного саморегулирующегося механического привода заключается в самоприспособляемости к внешней уравновешивающей нагрузку фрикционной муфте, обеспечивающей связь фрикционного момента с относительной угловой скоростью. Последние исследования взаимодействия силовых и кинематических параметров, представленные на Симпозиуме, посвященном 60-летию журнала ММТ, открыли возможность создать дополнительную связь без потери степени свободы. Такая связь может быть получена путем замены действия вышеупомянутой реакции действием фрикционного момента в шарнире промежуточного звена. Фрикционный момент создает силовую связь, учитываемую в условии равновесия, а фрикционный шарнир сохраняет относительную подвижность. Полученные условия равновесия обеспечивают определимость движения и способность саморегулирования в виде обратной пропорциональной зависимости скорости выходного звена в зависимости от переменной внешней нагрузки. Описанный способ позволяет создать принципиально новый класс саморегулирующихся механизмов во всех отраслях техники.

Разработанная математическая модель существующего стыковочного механизма центрального типа может быть использована для стыковочного механизма с адаптивным приводом благодаря вышеописанным упрощениям и модификациям. В статье кратко излагаются основы теории силовой адаптации зубчатого привода и разрабатывается прототип адаптивного привода для стыковочного механизма космического аппарата.

Ключевые слова: саморегулирующаяся трансмиссия, планетарный механизм, силовая адаптация, математическая модель, проектирование, моделирование.

Introduction. The existing drive has a limited range of action due to the lack of sufficient conditions for determining the movement of the required power factor of the existing design is not enough to achieve the required control range. The existing total moment of friction in kinematic pairs turned out to be insufficient to achieve a practical control range (Syromyatnikov, et al., 1984).

The drive mechanism of a spacecraft docking system is a critical component that ensures the precise and reliable connection between two spacecraft. This mechanism must operate effectively in the unique and challenging environment of space, which includes factors such as weightlessness, high relative velocities, and potential external disturbances. One innovative approach to improving the control and determinacy of the docking mechanism drive is through the introduction of additional velocity coupling forces (Fehse, et al., 2003).

The drive mechanism of a spacecraft docking system plays a vital role in ensuring successful and reliable docking operations. By incorporating additional velocity coupling forces into the control system, the docking mechanism can achieve higher levels of precision, stability, and adaptability. This approach addresses the challenges posed by the space environment and enhances the overall performance and reliability of the docking process (Boesso, et al., 2013).

Docking mechanisms have been employed in space missions for more than 50 years. With the start of the Space Stations era, the new concept of standardization was born and the contribution of different participants from various countries led to the definition of common design requirements (Yaskevich, 2019).

Materials and methods of research.

1) The proposed solution for the drive of the docking mechanism.

Fig. 1 shows one of the options for an illustrative example of a spacecraft docking mechanism drive. In the drive of the tightening device, two duplicate electric motors 1 relate to the output shaft 5 through locking clutches 2, planetary mechanism (differential) 3 and two planetary gears 4.

Figure 1. An example of drive of docking mechanism as a kinematic design: planetary unit-4,5; planetary gear-3; motors-1,2 (Golubev, 2019).

The locking clutches prevent transmission of motion from the main wheels of the differential to the electric motors.

The drives of electromechanical docking devices use DC collector motors. Permanent magnet motors in four-pole design, with a duplicated brush assembly and armature winding, as practice shows, are highly reliable. These motors have a high ratio of starting torque to nominal torque for the applied power range (Mp/Mn = 5...10) and therefore have a good overload capacity, which favorably affects the reliability of the drives, but requires the use of safety couplings. Despite the presence of a brush collector, the engines have good performance in vacuum. To further increase the life of engines and other elements in outer space, it is possible to completely seal housings, use AC motors, brushless DC motors. Disadvantages of motors can be indicated in: need for on-board DC-to-AC converters; large mass and dimensions of the engines themselves; lower efficiency (for low-power engines); 4) worse overload capacity (lower starting torque multiplicity Mp/Mn = 1.5 ... 2).

Disadvantages of the existing drive of the docking mechanism: 1. The complexity of the design; 2. Large dimensions and weight; 3. Large energy losses; 4. Relatively low reliability.

2) Design of an adaptive drive.

The proposed design is based on previous works for new design of a gear drive. The adjustable drive proposed in this paper contains an electric motor and a gear variator. Adaptive gear variator contains input driver, closed loop of gears 1-2-3-6-5-4 a closed loop of gears and an output driver. The closed loop contains the input satellite 2, solar wheel unit 1-4, ring wheel unit 3-6 and output satellite 5 (Ivanov, 2019).

Figure 2. Kinematic scheme of the proposed adaptive drive

The drive in Fig. 2 is considered to replace the existing drive Fig. 1 of the spacecraft docking mechanism.

The formulation of the problem of force analysis of a mechanism with two degrees of freedom (Fig. 2) and with two inputs is as follows: according to the given external forces, reactions in kinematic pairs and generalized external forces F_{H1} and F_{H2} are determined (or moments $M_{H1} = F_{H1}r_{H1}$ and $M_{H2} = F_{H2}r_{H2}$) on the two input leads H_1 and H_2 . The force analysis should begin by considering the structural group 1-2-3-6-5-4 in the form of a four-link closed circuit consisting of gears. The structural group contains a block of solar wheels 1-4, satellite 2, a block of epicyclic wheels 3-6 and satellite 5.

These conditions can be represented as equilibrium conditions based on the principle of possible displacements.

Figure 3. Linear velocity plan of the adaptive drive

Linear velocities are determined using known angular velocities and wheel radii using the formula $V_i = \omega_i r_i$.

A closed loop allows you to create static equations. Let's make up the equilibrium conditions for the links of the contour 2 and 5.

$$R_{12} + R_{32} = F_{H1},\tag{1}$$

$$R_{45} + R_{65} = F_{H2}.$$
 (2)

For satellite 2, we obtain from the equations of moments

$$R_{12} = 0.5F_{H1},\tag{3}$$

$$R_{32} = 0.5F_{H1} \tag{4}$$

Multiply equation (3) by V_1 (the velocity of the point *D* of the satellite 2 or the circumferential velocity of the wheel 1). Multiply equation (4) by (the velocity of the satellite point 2 or the circumferential velocity of the gear 3).

$$R_{12}V_1 = 0.5F_{H1}V_1 \tag{5}$$

$$R_{32}V_3 = 0.5F_{H1}V_3 \tag{6}$$

Add up equations (5) and (6).

$$R_{12}V_1 + R_{32}V_3 = 0.5F_{H1}V_3 \tag{7}$$

According to the linear velocity plan of the mechanism (Fig. 3) $0.5 V_3 = V_H$ where V_{H1} is the velocity of point *B* the satellite point 2 or the circumferential velocity of the carrier H₁.

Then from equation (7) we obtain the equilibrium equation of satellite 2 according to the principle of possible displacements using capacities instead of work

$$R_{12}V_1 + R_{32}V_3 = F_{H1}V_{H1} \tag{8}$$

In a similar way, we obtain the equilibrium condition of the satellite 5

$$R_{45}V_4 + R_{65}V_6 = F_{H2}V_{H2} \tag{9}$$

Where V_4 , V_6 , V_{H2} are the velocities of the points *E*, *G*, *K* of the satellite 5 or the circumferential velocities of the wheels 4, 6 and the carrier *H*,

Using equations (8), (9) it is possible to obtain an equilibrium equation based on the principle of possible displacements for the entire mechanism. Add up the equations (8), (9)

$$R_{12}V_1 + R_{32}V_3 + R_{45}V_4 + R_{65}V_6 = F_{H2}V_{H2} + F_{H2}V_{H2}$$
(10)

It is convenient in equation (10) to convert the linear parameters of the satellites into the angular parameters of the central wheels, as well as the linear parameters of the drivers into angular parameters.

To do this, we will use a replacement according to the formula. $V = \omega r$ with the appropriate indices for speeds, and for forces, we will replace reactions on satellites with reactions applied to the central wheels according to the $R_{12} = -R_{21}$ principle, etc.

$$-R_{12}\omega_1 r_1 - R_{23}\omega_3 r_3 - R_{54}\omega_4 r_4 - R_{56}\omega_6 r_6 = F_{H1}\omega_{H1}r_{H1} + F_{H2}\omega_{H2}r_{H2}$$
(11)

The product of the force by the radius determines the moment using the appropriate indices. Equation (11) will take the form

$$-M_{21}\omega_1 - M_{23}\omega_3 - M_{54}\omega_4 - M_{56}\omega_6 = M_{H1}\omega_{H1} + M_{H2}\omega_{H1}$$
(12)

Equation (12) contains the parameters of all the links of the mechanism and represents the equilibrium equation of the entire mechanism according to the principle of possible displacements. Note that such an equation can be composed only if there is a closed loop.

Let's transform equation (12) considering the equality of the angular velocities of the wheels in the wheel blocks $\omega_4 = \omega_1, \omega_6 = \omega_3$

$$-M_{21}\omega_1 - M_{23}\omega_3 - M_{54}\omega_1 - M_{56}\omega_3 = M_{H1}\omega_{H1} + M_{H2}\omega_{H1}$$
(13)

According to equation (13), the sum of the powers of the moments of internal forces on the blocks of the central wheels 1-4 and 3-6 is equal to the sum of the powers of the moments of external forces on the input drivers.

On the left side of equation (13), there is a sum of capacities (corresponding to the sum of work) of the internal forces of the contour. The connections in the kinematic pairs of the contour are ideal and stationary. The work of external forces cannot turn into the work of internal forces. Therefore, the work (power) of internal forces on possible displacements is zero

$$M_{21}\omega_1 + M_{23}\omega_3 + M_{54}\omega_1 + M_{56}\omega_3 = 0 \tag{14}$$

The right side of equation (13) is the sum of the capacities (corresponding to the sum of the work) of the external forces of the contour. When condition (14) is fulfilled, we obtain from equation (13) the equilibrium condition for external forces according to the principle of possible displacements.

$$M_{H1}\omega_{H1} + M_{H2}\omega_{H2} = 0 \tag{15}$$

Equation (15) analytically represents an additional connection to the static conditions between the parameters of the kinematic chain. Consequently, a closed loop in a conventional kinematic circuit with two degrees of freedom and two input links also imposes an additional connection on the movement of the links.

Equation (15) allows us to determine the output angular velocity.

. . .

The combination of two degrees of freedom with additional coupling ensures the dependence of the output angular velocity on the external load. This property follows from the formula (15)

$$\omega_{H2} = M_{H1} \,\omega_{H1} / M_{H2} \tag{16}$$

Here M_{H1} is the input driving torque, and M_{H2} is the output torque of the resistance (external load).

Equation (16) expresses the main theoretical result – the effect of force adaptation in mechanics. The effect of force adaptation has the following essence: for given constant input power parameters and a given output moment of resistance, the output angular velocity is inversely proportional to the variable output moment of resistance.

Results and discussion.

The CAD design of adaptive drive in Fig. 2. is a self-regulating mechanism.

An experiment was conducted with an adaptive drive. At the beginning, it is considered when the adaptive drive is made of metal (Fig. 5). The second case is when the adaptive drive is made of plastic (Fig. 8).

Fig. 4.1. Fig. 4.2. Figure 4. Structural description of a three-dimensional adaptive drive model left view (4.1) and right view (4.2)

The module is equal to two, the number of teeth is shown in Table 1.

6 6		
Gear	Number of teeth	Diameter (mm)
Input sun gear, Z1	40	80
Input satellite, Z2	16	32
Input ring gear, Z3	72	144
Output sun gear, Z4	16	32
Output satellite, Z5	40	80
Output ring gear, Z6	96	192

Table 1. Number of teeth and radius for gears in Fig.4

Figure 5. The prototype design of the metal Adaptive drive (Ivanov, 2019)

Fig. 5 shows the prototype of metal adaptive drive and consists of the following parts: 1 – the switch, 2 – motor, 3 – battery, 4 – adaptive drive, 5 – pulley, 6 – device for measuring angular velocity, 7 – lever, 8 – load.

Figure 6. Torque sensor using a dynamometer

Fig. 6 shows the prototype of metal adaptive drive and consists of the following parts: 1 – pulley; 2 – load; a and b – lever arms.

The experimental moment is found by this formula.

$$M_f = N f r_{\rm III}$$
 (17)
Friction power $P_f = M_f \omega_f$ (18)

where $M_f \omega_f$ – an additional non-holonomic connection or connection that introduces force restrictions, but does not change the number of degrees of freedom equal to two.

where
$$F_f = Nf$$
, $Na = Gb$, $N = Gb/a$, $G = mg$ (19)

here N – normal force, f – coefficient of friction, f = 0.6, G – gravity; r_{III} – pulley radius; a, b – lever arms. The results of the experiment of a metal adaptive drive at

 $\omega_{H1} = 155,5 \text{ s}^{-1}, M_{H1} = 1,6 Nm$

Figure 7. Computed output moment of resistance from the output angular velocity

Figure 8. The prototype design of the plastic Adaptive drive (Tulekenova, et al, 2021)

Fig. 8 shows the prototype of adaptive drive and consists of the following parts: Drive: 1 – electric motor, 2 – adaptive gear variator; Test bench: 3 – AC to DC converter, 4 – voltage converter, 5 – input RPM meter, 6 – output RPM meter, 7 – output disc, 8 – device for measuring angular velocity.

The results of the experiment of plastic adaptive drive at $\omega_{H1} = 11,94 \text{ s}^{-1}$, $M_{H1} = 1.8 \text{ Nm}$

Figure 9. Computed output moment of resistance from the output angular velocity

As shown in (Fig.7) and (Fig.9) the output angular velocity decreases and the output torque increases accordingly. These graphs show the dependence of the output moment of resistance on the output angular velocity from numerical calculation, from the CAD model and the experimental sample. This explains the operating mode of the power adaptation of the drive.

The readings of the speed counters on the test bench correspond to the theoretical values obtained. Fig. 6 shows the traction characteristic of the prototype of a toothed adaptive variator in the form of a graph of the change in the traction torque on the output shaft in Nm depending on its rotation speed in rad/sec. The theoretical

results are consistent with the test results on the stand. A closed loop as part of a kinematic chain with two degrees of freedom, in the presence of ideal connections, provides confidence in movement both in a state with two degrees of freedom and in a state with one degree of freedom.

Conclusion. The experiment confirms the presence of definability of movement and the effect of force adaptation. The adaptive drive with two degrees of freedom was developed considering aspects of mechanical design and kinematic modeling. The design of the adaptive drive is shown in the kinematic diagram. The mathematical model with an adaptive drive reduces loads over the entire range of initial docking conditions and allows you to implement specified external design constraints and the possibility of docking with nodes with different shapes of the receiving cone due to a slight narrowing of the set of permissible combinations of parameters from this range: 1) A scheme for actuating a coupling mechanism with an adaptive drive has been developed, based on the design requirements for the drive. The drive is greatly simplified. The brake motor, an additional degree of freedom, a differential mechanism, planetary mechanisms (2) and a control system that changes the gear ratio to the output shaft have been replaced. 2) The main design parameters of the adaptive drive (engagement module, number of teeth, gear ratio adjustment range, etc.) are calculated. 3) A dynamic analysis of the driving modes is carried out. 4) The analysis confirmed the advantages of the developed drive design.

Литература

Сыромятников В.С. (1984) Стыковочные устройства космических аппаратов. Машиностроение, Москва. 216 с. (in Russian)

Langley R.D. (1972) Apollo experience report – the docking system. NASA Technical note, NASA TN D-6854, NASA. (in English)

Paine T.O., Fentress C.E. (1970) Expanding center probe and drogue. Patent US3526372. (in English)

Armstrong W.W. (1979) Recursive solution to the equation of motion of an n-link mathnipulator. Proc. of 5 World Congress on Theory of Machines and Mechanisms, Montreal, P. 343-1346. (in English)

Olivieri L. (2012) Design of docking mechanism for small spacecraft. CISAS "G. Colombo", University of Padova, Italy, P. 1-8. https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2016.02.004. (in English)

Boesso, A., Francesconi, A. (2013) ARCADE small-scale docking mecanism for micro-satellites. Acta Astronautica 86, P. 77–87. https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2013.01.006 (in English)

Lion L., Caon A., Olivieri L., Franesco F., Francesconi A. (2023) Kinematic tests on a docking mechanism for microsatellites. CEAS Space Journal , Springer, Vol. 16, P. 56-63. doi: 10.21203/rs.3.rs-3745650/v1 (in English)

Kyoichi Ui, et al. (2005) Microgravity experiments of nano-satellite docking mechanism for final rendezvous approach and docking phase. Microgravity-Science and Technology, Vol. (17)3, P.56-63. doi: 10.1007/BF02872088 (in English)

Fehse, W. (2003) Automated Rendezvous and Docking of Spacecraft. Cambridge University Press, Cambridge. (in English)

McFatter, J., Keiser, K., Rupp, T. (2018) NASA Docking System Block 1: NASA's new direct electric docking system supporting ISS and future human space exploration. In: 44th Aerospace Mechanisms Symposium, P. 471-484. (in English)

Golubev Y. F., Yaskevich A.V. (2019) Computer simulation of dynamics of central type docking

mechanisms for spacecraft. Preprint IPM M.V. Keldysh. doi:10.20948/prepr-2019-89. URL: http://library.keldysh.ru/preprint.asp?id=2019-89, №. 89. P. 40. (in English)

Yaskevich A. (2014) Real time simulation of contact interaction during spacecraft docking and berthing. Journal of Mechanics Engineering and Automation, V.4(1), P. 1–15. (in English)

Yaskevich A.V. (2017) Kinematic scheme of the pin-cone type docking mechanism for promising spacecraft. V.4(19). Space technics and technology. Moscow, P. 95–104. (in English)

Golubev Y.F., Yaskevich A.V. (2019) Computer modeling of the dynamics of the peripheral elastic-adaptive docking mechanism of spacecraft // Preprints of IPM named after M.V. Keldysh, V.76. P.34. doi:10.20948/prepr-2019-76. (in English)

Ivanov K.S. (2019) Prospects of Creation of Mechanisms with Two Degree of Freedom. IFToMM World Congress on Mechanism and Machine Science. Advances in Mechanism and Machine Science. Springer Nature Switzerland AG, P. 937-946. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20131-9 93. (in English)

Ivanov K.S. (2019) Prospects of Creation of Mechanisms with Two Degree of Freedom. IFToMM World Congress on Mechanism and Machine Science. Advances in Mechanism and Machine Science. Springer Nature Switzerland AG, P. 937-946. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20131-9 93. (in English)

Ivanov K.S., Ceccarelli M., Tulekenova D.T. (2021) An Adaptive Drive of Spacecraft Docking Mechanism. Mechanisms and Machine Science, Springer, 2021, Vol.103, P. 168-178. DOI: 10.1007/978-3-030-75271-2 18. (in English)

Tulekenova, D.T., Ivanov K.S., Ceccarelli, M. (2024) Design of an Adaptive Drive for Spacecraft Docking Mechanism. Mechanisms and Machine Science. Proceedings of IFToMM Asian MMS 2024, MMS, Springer. P. 52–61. https://doi.org/10.1007/978-3-031-67569-0_7. (in English)

References

Syromyatnikov V.S. (1984) Stykovochnye ustrojstva kosmicheskih apparatov [Spacecraft docking devices. Mechanical engineering]. Mashinostroenie, Moskva. - 216 p. (in Russian)

Langley R.D. (1972) Apollo experience report – the docking system. NASA Technical note, NASA TN D-6854, NASA. (in English)

Paine T.O., Fentress C.E. (1970) Expanding center probe and drogue. Patent US3526372. (in English)

Armstrong W.W. (1979) Recursive solution to the equation of motion of an n-link mathnipulator. Proc. of 5 World Congress on Theory of Machines and Mechanisms, Montreal, P. 343-1346. (in English)

Olivieri L. (2012) Design of docking mechanism for small spacecraft. CISAS "G. Colombo", University of Padova, Italy, P. 1-8. https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2016.02.004. (in English)

Boesso, A., Francesconi, A. (2013) ARCADE small-scale docking mecanism for micro-satellites. Acta Astronautica 86, P. 77–87. https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2013.01.006 (in English)

Lion L., Caon A., Olivieri L., Francesco F., Francesconi A. (2023) Kinematic tests on a docking mechanism for microsatellites. CEAS Space Journal , Springer, Vol. 16, P. 56-63. doi: 10.21203/rs.3.rs-3745650/v1 (in English)

Kyoichi Ui, et al. (2005) Microgravity experiments of nano-satellite docking mechanism for final rendezvous approach and docking phase. Microgravity-Science and Technology, Vol. (17)3, P.56-63. doi: 10.1007/BF02872088 (in English)

Fehse, W. (2003) Automated Rendezvous and Docking of Spacecraft. Cambridge University Press, Cambridge. (in English)

McFatter, J., Keiser, K., Rupp, T. (2018) NASA Docking System Block 1: NASA's new direct electric docking system supporting ISS and future human space exploration. In: 44th Aerospace Mechanisms Symposium, P. 471-484. (in English)

Golubev Y.F., Yaskevich A.V. (2019) Computer simulation of dynamics of central type docking mechanisms for spacecraft. Preprint IPM M.V. Keldysh. doi:10.20948/prepr-2019-89. URL: http://library.keldysh.ru/preprint.asp?id=2019-89, №. 89. P. 40. (in English)

1. 2025

Yaskevich A. (2014) Real time simulation of contact interaction during spacecraft docking and berthing. Journal of Mechanics Engineering and Automation, V.4(1), P. 1–15. (in English)

Yaskevich A.V. (2017) Kinematic scheme of the pin-cone type docking mechanism for promising spacecraft. V.4(19). Space technics and technology. Moscow, P. 95–104. (in English)

Golubev Y.F., Yaskevich A.V. (2019) Computer modeling of the dynamics of the peripheral elastic-adaptive docking mechanism of spacecraft // Preprints of IPM named after M.V.Keldysh, V.76. P.34. doi:10.20948/prepr-2019-76. (in English)

Ivanov K.S. (2019) Prospects of Creation of Mechanisms with Two Degree of Freedom. IFToMM World Congress on Mechanism and Machine Science. Advances in Mechanism and Machine Science. Springer Nature Switzerland AG, P. 937-946. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20131-9 93. (in English)

Ivanov K.S. (2019) Prospects of Creation of Mechanisms with Two Degree of Freedom. IFToMM World Congress on Mechanism and Machine Science. Advances in Mechanism and Machine Science. Springer Nature Switzerland AG, P. 937-946. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20131-9 93. (in English)

Ivanov K.S., Ceccarelli M., Tulekenova D.T. (2021) An Adaptive Drive of Spacecraft Docking Mechanism. Mechanisms and Machine Science, Springer, 2021, Vol.103, P. 168-178. DOI: 10.1007/978-3-030-75271-2 18. (in English)

Tulekenova, D.T., Ivanov K.S., Ceccarelli, M. (2024) Design of an Adaptive Drive for Spacecraft Docking Mechanism. Mechanisms and Machine Science. Proceedings of IFToMM Asian MMS 2024, MMS, Springer. P. 52–61. https://doi.org/10.1007/978-3-031-67569-0 7. (in English)

CONTENTS

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

A.Abdiraman, L.Aldasheva, A.Zakirova, B.Mukhametzhanova, I.Orman GLOBAL ANALYSIS OF MOBILE BROADBAND NETWORK PERFORMANCE: INSIGHTS INTO 5G DEPLOYMENT AND FUTURE 6G CHALLENGES
R. Abdualiyeva, L. Smagulova, A. Yelepbergenova THE EFFECTIVENESS OF USING CHATGPT IN PROGRAMMING17
A.B. Aben, N.M. Zhunissov, G.N. Kazbekova, A.N. Amanov,
DEEPFAKE ARTIFICIAL VOICE DETECTION. COMPARISON OF THE EFFECTIVENESS OF THE LSTM AND CNN MODELS
A.A. Aitkazina, N.O. Zhumazhan DEVELOPMENT OF A BIOTECHNICAL SYSTEM FOR LASER
TREATMENT OF SUNFLOWER SEEDS
G. Aksholak, A. Bedelbayev, R. Magazov SECURING KUBERNETES: AN ANALYSIS OF VULNERABILITIES, TOOLS, AND FUTURE DIRECTIONS
A.T. Akynbekova, A.A. Mukhanova, Salah Al-Majeed, A.G. Altayeva PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF FUZZY MODELS OF DECISION MAKING IN SOCIAL PROCESSES
K.M. Aldabergenova, M.A. Kantureyeva, A.B. Kassekeyeva, A. Akhmetova,
FEATURES AND PROSPECTS FOR THE USE OF DIGITAL PLATFORMS AND INTERNET MARKETING IN THE DEVELOPMENT
OF AGRICULTURAL PRODUCTION
A. Yerimbetova, M. Sambetbayeva, E. Daiyrbayeva, B. Sakenov, U. Berzhanova
CREATING A MODEL FOR RECOGNIZING THE KAZAKH SIGN LANGUAGE USING THE DEEP LEARNING METHOD108
A.N. Zhidebayeva, S.T. Akhmetova, A.O. Aliyeva, B.O. Tastanbekova, G.S. Shaimerdenova
REVIEW OF DETECTION AND PREVENTION OF OFFENSIVE LANGUAGE VIA SOCIAL MEDIA DATA MINING

K.S. Ivanov, D.T. Tulekenova ENSURING THE DETERMINABILITY OF MOTION OF AN ADAPTIVE SPACECRAFT DRIVE BY INTRODUCING AN ADDITIONAL VELOCITY CONSTRAINT FORCE
M.N. Kalimoldayev, Z.D. Ormansha, K.B. Begalieva, A.S. Ainagulova,
A BLOCKCHAIN MODEL FOR AGRICULTURAL PRODUCT TRACKING THAT SUPPORTS FEDERAL TRAINING
I. Massyrova, O. Joldasbayev, S. Joldasbayev, A. Bolysbek, S. Mambetov AUTOMATION OF THE SYSTEM FOR INDUSTRIAL PRACTICE AND INTERNSHIPS FOR STUDENTS IN ORGANIZATIONS OUTSIDE OF THE UNIVERSITY
A.B. Mimenbayeva, G.O. Issakova, G.K. Bekmagambetova, A.B. Aruova, F.K. Darikulova
DEVELOPMENT OF DEEP LEARNING MODELS FOR FIRE SOURCES PREDICTION
K. Momynzhanova, S.Pavlov, Sh. Zhumagulova MATHEMATICAL MODELS AND PRACTICAL IMPLEMENTATION OF AN OPTICAL-ELECTRONIC EXPERT SYSTEM FOR GLAUCOMA DETECTION
B.O. Mukhametzhanova, L.N. Kulbaeva, Z.B. Saimanova, E.K. Seipisheva,
B.M. Sadanova OPTIMIZATION AND INTEGRATION OF DOCKER TECHNOLOGY IN MODERN INFORMATION SYSTEMS
A.R. Orazayeva, J.A. Tussupov, A.K. Shaikhanova, G.B. Bekeshova, A.D. Galvmova
FUZZY EXPERT SYSTEM FOR ASSESSING DYNAMIC CHANGES IN BIOMEDICAL IMAGES OF BREAST CANCER TUMORS
D. Oralbekova, O. Mamyrbayev, A. Akhmediyarova, D. Kassymova USING KAZAKH NER DATASETS FOR MULTICLASS CLASSIFICATION IN THE LEGAL DOMAIN: A COMPARATIVE STUDY OF BERT, GPT, AND LSTM MODELS
A Ospanov A I Padro T Turymbatov K Dyussakayay A Zhumadillayaya

A. Ospanov, A.J. Pedro, T. Turymbetov, K. Dyussekeyev, A. Zhumadillayeva ADVANCEMENTS IN ERP SYSTEMS THROUGH EMERGING

<u>ISSN 1991-346X</u>	1. 2025
TECHNOLOGIES, MACHINE LEARNING AND HYBRID OPTIMIZA	TION
TECHNIQUES	259
K. Rabbany, A. Bekarystankyzy, A. Shoiynbek, D. Kuanyshbay,	
A. Mukhametzhanov	
DETECTION OF SUICIDAL TENDENCIES IN REDDIT POSTS	
USING MACHINE LEARNING	270
A. Taukenova	
PERSONALIZED ARCHITECTURE: CREATING UNIQUE SPACES	
WITH DIGITAL TECHNOLOGIES.	

МАЗМҰНЫ

АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Ә. Әбдіраман, Л. Алдашева, А. Закирова, Б. Мухаметжанова, И. Орман МОБИЛЬДІ КЕН ЖОЛАҚТЫ ЖЕЛІЛЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІНІҢ
ЖАҺАНДЫҚ ТАЛДАУ: 5G ЕНГІЗУ ЖӘНЕ 6G БОЛАШАҚ
МӘСЕЛЕЛЕРІ
Р.Е. Абдуалиева, Л.А. Смагулова, А.У. Елепбергенова
БАҒДАРЛАМАЛАУДА СНАТСРТ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ17
А.Б. Абен, Н.М. Жунисов, Г.Н. Казбекова, А.Н. Аманов,
А.А. Абибуллаева
DEEPFAKE ЖАСАНДЫ ДАУЫСТЫ АНЫҚТАУ. LSTM ЖӘНЕ CNN
МОДЕЛЬДЕРІНІҢ ТИІМДІЛІГІ САЛЫСТЫРУ
Ә.А. Айтқазина, Н.Ө. Жұмажан
КҮНБАҒЫС ТҰҚЫМДАРЫН ЛАЗЕРМЕН ӨҢДЕУГЕ АРНАЛҒАН
БИОТЕХНИКАЛЫҚ ЖҮЙЕНІ ДАМЫТУ49
Г.И. Ақшолақ, А.А. Бедельбаев, Р.С. Мағазов
KUBERNETES-TI ҚОРҒАУ: ОСАЛДЫҚТАРДЫ, ҚҰРАЛДАРДЫ ЖӘНЕ
БОЛАШАҚ БАҒЫТТАРДЫ ТАЛДАУ
А.Т. Ақынбекова, А.А. Муханова, Salah Al-Majeed, Г.С. Алтаева
ӘЛЕУМЕТТІК ПРОЦЕСТЕРДЕ ШЕШІМДЕР ҚАБЫЛДАУДЫҢ БҰЛДЫР
МОДЕЛЬДЕРІН ЕНГІЗУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
К.М. Алдабергенова, М.А. Кантуреева, А.Б. Касекеева, А.Ж. Ахметова,
1.Н. Есикова
АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНДІРІСІН ДАМЫТУДА ЦИФРЛЫҚ
ПЛАТФОРМАЛАР МЕН ИНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНІ ТІ ҚОЛДАНУДЫҢ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ
А.С. Еримбетова, М.А. Сәмбетбаева, Э.Н. Дайырбаева, Б.Е. Сәкенов,
У.І. Бержанова
ТЕРЕҢ ОҚЫТУ ӘДІСІН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ЫМ ТІЛІН
ІАНУТА АРНАЛТАН МОДЕЛЬ ҚҰРУ108

 ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕН DATA MINING APҚЫЛЫ БЕЙӘДЕП СӨЗДЕРДІ АНЫҚТАУ ЖӘНЕ АЛДЫН АЛУҒА ШОЛУ
К.С. Иванов, Д.Т. Тулекенова ЖЫЛДАМДЫҚ БАЙЛАНЫСЫНЫҢ ҚОСЫМША КҮШІН ЕНГІЗУ АРҚЫЛЫ ҒАРЫШ АППАРАТЫНЫҢ БЕЙІМДЕЛГЕН ЖЕТЕК ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АЙҚЫНДЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ136 М.Н. Калимолдаев, З.Д. Орманша, К.Б. Бегалиева, А.С. Айнагулова, А.О. Аукенова ФЕДЕРАТИВТІ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАЙТЫН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
ЖЫЛДАМДЫҚ БАЙЛАНЫСЫНЫҢ ҚОСЫМША КҮШІН ЕНГІЗУ АРҚЫЛЫ ҒАРЫШ АППАРАТЫНЫҢ БЕЙІМДЕЛГЕН ЖЕТЕК ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АЙҚЫНДЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ136 М.Н. Калимолдаев, З.Д. Орманша, К.Б. Бегалиева, А.С. Айнагулова, А.О. Аукенова ФЕДЕРАТИВТІ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАЙТЫН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
АРҚЫЛЫ ҒАРЫШ АППАРАТЫНЫҢ БЕЙІМДЕЛГЕН ЖЕТЕК ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АЙҚЫНДЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ136 М.Н. Калимолдаев, З.Д. Орманша, К.Б. Бегалиева, А.С. Айнагулова, А.О. Аукенова ФЕДЕРАТИВТІ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАЙТЫН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АЙҚЫНДЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ136 М.Н. Калимолдаев, З.Д. Орманша, К.Б. Бегалиева, А.С. Айнагулова, А.О. Аукенова ФЕДЕРАТИВТІ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАЙТЫН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
М.Н. Калимолдаев, З.Д. Орманша, К.Б. Бегалиева, А.С. Айнагулова, А.О. Аукенова ФЕДЕРАТИВТІ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАЙТЫН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
ФЕДЕРАТИВТІ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАЙТЫН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
ӨНІМДЕРІН БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН БЛОКЧЕЙН МОДЕЛІ151 И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек, С.Т. Мамбетов
УНИВЕРСИТЕТТЕН ТЫС ҰЙЫМЛАРЛА СТУЛЕНТТЕРЛІН
ӨНДІРІСТІК ПРАКТИКАСЫ МЕН ТАҒЫЛЫМДАМАСЫН
АВТОМАТТАНДЫРУ ЖҮЙЕСІ
А.Б. Мименбаева, Г.О. Исакова, Г.К. Бекмагамбетова, Ә.Б. Аруова,
Е.Қ. Дәріқұлова орт кордерці солжах хиниі терен окниту моледі дерці
өрт көздерін болжау үшін терең оқыту модельдерін ӘЗІРЛЕУ
К.Р. Момынжанова, С.В. Павлов, Ш.П. Жумағулова, М.Т. Тунғышбаев
ГЛАУКОМАНЫ АНЫКТАУҒА АРНАЛҒАН ОПТИКАЛЫК-
ЭЛЕКТРОНДЫҚ САРАПТАМАЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ
МОДЕЛЬДЕРІ МЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ІСКЕ АСЫРЫЛУЫ
Б.О. Мухаметжанова, Л.Н. Кулбаева, З.Б. Сайманова, Э.К. Сейпишева,
Б.М. Саданова
ЗАМАНАУИ АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДЕГІ DOCKER
ТЕХНОЛОГИЯСЫН ОҢТАИЛАНДЫРУ ЖӘНЕ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ218
А.Р. Оразаева, Д.А. Тусупов, А.К. Шайханова, Г.Б. Бекешова,
О.Д. 1 АЛЫМОВА Сумперациятерни истри исраните ризомерниции и ни
СТІ БЕЗІ ҚАТЕРЛІ ІСІГІ КЕЗІНДЕ БИОМЕДИЦИНАЛЫҚ Vecvili періц пері шанамнау аныу озрерістерні рара памеа
APHA JFAH AHIK EMEC CAPATITAMA WYŬECI. 227

Д. Оралбекова, О. Мамырбаев, А. Ахмедиярова, Д. Қасымова ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ NER ДЕРЕКТЕР ЖИНАҒЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ САЛАДА КӨПСАНАТТЫ ЖІКТЕУ ҮШІН ПАЙДАЛАНУ: BERT, GPT ЖӘНЕ LSTM МОДЕЛЬДЕРІНІҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ЗЕРТТЕУІ242
А. Оспанов, П. Алонсо-Жорда, Т. Тұрымбетов, К. Дүйсекеев,
А. Жұмаділлаева
ERP ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ЖЕТІЛДІРІЛУІ: ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР,
МАШИНАЛЫҚ ОҚЫТУ ЖӘНЕ ГИБРИДТІ ОПТИМИЗАЦИЯ
ӘДІСТЕРІ
К. Раббани, А. Бекарыстанқызы, Д. Қуанышбай, А. Шойынбек,
А. Мұхаметжанов
МАШИНАЛЫҚ ОҚЫТУДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ REDDIT
ПОСТТАРЫНДАҒЫ СУИЦИДТІК ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫН
АНЫҚТАУ
Ә. Таукенова
ЖЕКЕЛЕНДІРІЛГЕН АРХИТЕКТУРА: ДИДЖИТАЛ

СОДЕРЖАНИЕ

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

А. Абдираман, Л. Алдашева, А. Закирова, Б. Мухаметжанова, И. Орман
ГЛОБАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ МОБИЛЬНОЙ
ШИРОКОПОЛОСНОЙ СЕТИ: ВНЕДРЕНИЕ 5G И БУДУЩИЕ
ЗАДАЧИ 6G
Р.Е. Абдуалиева, Л.А. Смагулова, А.У. Елепбергенова
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СНАТСРТ
В ПРОГРАММИРОВАНИИ
А.Б. Абен, Н.М. Жунисов, Г.Н. Казбекова, А.Н. Аманов,
А.А. Абибуллаева
ОБНАРУЖЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ГОЛОСА DEEPFAKE.
СРАВНЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ МОДЕЛЕИ LSTM И CNN32
А.А. Айтказина, Н.О. Жумажан
РАЗРАБОТКА БИОТЕХНИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ДЛЯ ЛАЗЕРНОЙ
ОБРАБОТКИ СЕМЯН ПОДСОЛНЕЧНИКА
Г.И. Акшолак, А.А. Бедельбаев, Р.С. Магазов
ЗАЩИТА KUBERNETES: АНАЛИЗ УЯЗВИМОСТЕЙ, ИНСТРУМЕНТОВ
И НАПРАВЛЕНИЙ НА БУДУЩЕЕ
А.Т. Акынбекова, А.А. Муханова, Salah Al-Majeed, Г.С. Алтаева
ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ НЕЧЕТКИХ МОДЕЛЕЙ ПРИНЯТИЯ
РЕШЕНИЙ В СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЦЕССАХ
К.М. Алдабергенова, М.А. Кантуреева, А.Б. Касекеева, А.Ж. Ахметова,
Т.Н. Есикова
ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ
ПЛАТФОРМ И ИНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГА В РАЗВИТИИ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА93
А.С. Еримбетова, М.А. Самбетбаева, Э.Н. Дайырбаева, Б.Е. Сакенов,
У.Г. Бержанова
СОЗДАНИЕ МОДЕЛИ ДЛЯ РАСПОЗНАВАНИЯ КАЗАХСКОГО
ЖЕСТОВОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДА
ГЛУБОКОГО ОБУЧЕНИЯ

А.Н. Жидебаева, С.Т. Ахметова, А.О. Алиева, Б.О. Тастанбекова, Г.С. Шаймерденова

ОБЗОР ОБНАРУЖЕНИЯ И ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ОСКОРБИТЕЛЬНОЙ ЛЕКСИКИ С ПОМОЩЬЮ DATA MINING В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ....124

К.С. Иванов, Д.Т. Тулекенова

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОПРЕДЕЛИМОСТИ ДВИЖЕНИЯ АДАПТИВНОГО ПРИВОДА КОСМИЧЕСКОГО АППАРАТА С ПОМОЩЬЮ ВВЕДЕНИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИЛЫ СКОРОСТНОЙ СВЯЗИ......136

М.Н. Калимолдаев, З.Д. Орманша, К.Б. Бегалиева, А.С. Айнагулова, А.О. Аукенова

БЛОКЧЕЙН-МОДЕЛЬ ДЛЯ ОТСЛЕЖИВАНИЯ	
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ С ПОДДЕРЖКОЙ	
ФЕДЕРАТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ151	
И. Масырова, О.К. Джолдасбаев, С.К. Джолдасбаев, А. Болысбек,	
С.Т. Мамбетов	
АВТОМАТИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ	
ПРАКТИКИ И СТАЖИРОВКИ СТУДЕНТОВ В ОРГАНИЗАЦИЯХ	
ВНЕ ВУЗА168	,
А. Мименбаева, Г. Исакова, Г.К. Бекмагамбетова, А.Б. Аруова,	
Е.К. Дарикулова	
РАЗРАБОТКА МОДЕЛЕЙ ГЛУБОКОГО ОБУЧЕНИЯ	
ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ИСТОЧНИКОВ ПОЖАРОВ	;

Б.О. Мухаметжанова, Л.Н. Кулбаева, З.Б. Сайманова, Э.К. Сейпишева, Б.М. Саданова ОПТИМИЗАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ ТЕХНОЛОГИИ DOCKER В

ОПТИМИЗАЦИЯ	И ИНТЕГРАЦИЯ ТЕХНС	ЛОГИИ DOCKER В	
СОВРЕМЕННЫХ	ИНФОРМАЦИОННЫХ	СИСТЕМАХ	218

А.Р. Оразаева, Д.А. Тусупов, А.К. Шайханова, Г.Б. Бекешова, А.Д. Галымова

НЕЧЕТКАЯ ЭКСПЕРТНАЯ СИСТЕМА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДИНАМИЧЕСКИХ	
ИЗМЕНЕНИЙ В БИОМЕДИЦИНСКИХ ИЗОБРАЖЕНИЯХ ОПУХОЛЕЙ	
ПРИ РАКЕ МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ227	

Д. Оралбекова, О. Мамырбаев, А. Ахмедиярова, Д. Касымова
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАБОРОВ ДАННЫХ NER НА КАЗАХСКОМ
ЯЗЫКЕ ДЛЯ МУЛЬТИКЛАССИФИКАЦИИ В ПРАВОВОЙ СФЕРЕ:
СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ МОДЕЛЕЙ BERT,
GPT И LSTM
А. Оспанов, П. Алонсо-Жорда, Т. Турымбетов, К. Дюсекеев,
А. Жумадиллаева
ПРОДВИЖЕНИЕ ERP СИСТЕМ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ, МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ И ГИБРИДНЫХ МЕТОДОВ
ОПТИМИЗАЦИИ
К. Раббани, А. Бекарыстанкызы, Д. Куанышбай, А. Шойынбек,
А. Мухаметжанов
ОБНАРУЖЕНИЕ СУИЦИДАЛЬНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ В ПУБЛИКАЦИЯХ
НА REDDIT С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ270
А. Таукенова
ПЕРСОНАЛИЗИРОВАННАЯ АРХИТЕКТУРА: СОЗДАНИЕ
УНИКАЛЬНЫХ ПРОСТРАНСТВ С ПОМОЩЬЮ ЦИФРОВЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ

Publication Ethics and Publication Malpracticein the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethicalguidelines for journal publication see http://www.elsevier.com/publishingethics and http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see http://www.elsevier. com/postingpolicy), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any otherlanguage, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service http://www.elsevier.com/editors/ plagdetect.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/ or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайтах: www:nauka-nanrk.kz http://physics-mathematics.kz/index.php/en/archive ISSN2518-1726 (Online), ISSN 1991-346X (Print)

Директор отдела издания научных журналов НАН РК А. Ботанқызы Редакторы: Д.С. Аленов, Ж.Ш.Әден Верстка на компьютере Г.Д.Жадыранова

> Подписано в печать 20.03.2025. Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать –ризограф. 20,0 п.л. Заказ 1.

Национальная академия наук РК 050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19